

ISSN 2226-0285

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

MINISTRY OF CULTURE OF UKRAINE
NATIONAL ACADEMY OF MANAGERIAL STAFF OF CULTURE AND ARTS

КУЛЬТУРА І
СУЧАСНІСТЬ

№ 1

А Л Ь М А Н А Х

2015

CULTURE AND
CONTEMPORANEITY
A L M A N A C

Заснований у 1999 р.
Виходить двічі на рік

Київ

Культура і сучасність : альманах. – К. : Міленіум, 2015. – № 1. – 236 с.

В альманасі "Культура і сучасність" Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв висвітлюються актуальні питання культурології та мистецтвознавства, опосередковані динамічними змінами на сучасному етапі цивілізаційних трансформацій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів й усіх, хто прагне отримати ґрунтовні знання теоретичного і прикладного характеру.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Веденєєв Д.В., д. і. н., професор (головний редактор) (Україна); **Школьна О.В.**, д. мист., с. н. с. (заступник головного редактора) (Україна); **Афоніна О.С.**, к. мист., доцент (відповідальний секретар) (Україна); **Бадах Ю.Г.**, д. і. н., професор (Україна); **Бітасєв В.А.**, д. філос. н., професор, член-кор. НАМ України (Україна); **Більченко Є.В.**, д. культ., доцент (Україна); **Волков С.М.**, д. культ., професор (Україна); **Герчанівська П.Е.**, д. культ., професор (Україна); **Єсипенко Р.М.**, д. і. н., професор (Україна); **Жукова Н.А.**, д. культ., доцент (Україна); **Клаус Кайл**, д. філос. в галузі мистецтвознавства, габілітований (Німеччина); **Литвин С.Х.**, д. і. н., професор (Україна); **Немкович О.М.**, д. мист., с. н. с. (Україна); **Редя В.Я.**, д. мист., професор (Україна); **Ржевська М.Ю.**, д. мист., професор (Україна); **Сабадаш Ю.С.**, д. культ., професор (Україна); **Серєв М.В.**, д. культ., доцент (Росія); **Сіверс В.А.**, д. філос. н., професор (Україна); **Слободяник М.С.**, д. і. н., професор (Україна); **Смолик О.І.**, д. культ., професор (Білорусь); **Станіславська К.І.**, д. мист., професор (Україна); **Урсу Н.О.**, д. мист., професор (Україна); **Федорук О.К.**, д. мист., професор, академік НАМ України (Україна); **Федотова О.О.**, д. і. н., с. н. с. (Україна); **Шульгіна В.Д.**, д. мист., професор (Україна).

РЕЦЕНЗЕНТИ

Петрова І.В., д. культ., професор (Україна); **Сапенко Р.**, д. філос. н., професор (Польща); **Троєльнікова Л.О.**, д. мист., професор (Україна).

Затверджено:

*постановою президії ВАК України від 10.03.2010 р. № 1-05/2
як фахове видання з мистецтвознавства,
постановою президії ВАК України від 10.03.2010 р. № 1-05/2
як фахове видання з культурології.*

**Альманах "Культура і сучасність" індексується в міжнародних базах даних:
*International Impact Factor Services; Research Bible; Polish Scholarly Bibliography;
Google Scholar; Journals Impact Factor; BASE; InnoSpace; Scientific Indexing Services;
Science Index (PIHC)***

Наукометричні показники *Global Impact Factor*: 2014 – 0,795; 2013 – 0,729; 2012 – 0,640

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(протокол № 1 від 24 лютого 2015 р.)

За точність викладених фактів та коректність цитування відповідальність несе автор.

Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 21134-10934ПР від 08.12.2014

© Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв, 2015
© Гавришук О.А., дизайн, 2015
© Автори, 2015

References

1. Bezklubenko S. Videolohiia / Serhii Bezklubenko. – K.: Alterpres, 2004. – 328 s.
2. Bezklubenko S. Kinomystetstvo ta polityka / Serhii Bezklubenko. – K.: Naukova dumka, 1995. – S. 430
3. Bazhan M. Zemlia // Kino. – 1930. – № 5. – S. 6–27.
4. Dovzhenko O. Tvory : u 5 t. / O. Dovzhenko. – K.: Dnipro, 1964. – T.1. – 378 s.
5. Hoseiko L. Istoriia Ukrainського kinematohrafu / Liubomyr Hoseiko. – K.: Vydavnytstvo KINO-KOLO, 2005. – 461 s.
6. Korohorodskyi R. Dovzhenko v poloni. Rozvidky ta esei pro maistra / Korohorodskyi Roman. – K.: Helikon, 2000. – S. 347.
7. Marochko V. Istorychnyi portret Oleksandra Dovzhenka / V.Marochko. – Vydavnychiy dim Kyievo-Mohylianska akademiia, 2006. – 278 s.
8. Musiienko O.S. Ukrainське кино : teksty i kontekst : naukove vydannia / O. S. Musiienko. – Vinnytsia : Hlobus-pres, 2009. – 432 s.
9. Stalin I.V. Ob antileninskikh oshibkakh i natsionalisticheskikh izvrashcheniakh v kinopovesti Dovzhenko "Ukraina v ogne" / I.V. Stalin ; publikatsiia i vstup. st. Lat'sheva // Iskustvo kino. – 1990. – №4. – S.89-95.
10. Siundiukov I. Istoriia – pasport na zahybel, abo Orfei u pekli / Siundiukov Ihor // Den. – 2002. – 26 sichnia.
12. Shudria M. Henii naishchyryshoi proby: Narysy. Rozvidky. Rets. Interviu. publ. / Shudria Mykola. – K.: Yunivers, 2005. – S.282.
13. Yanovskyi Yu. Holivud na berezi Chornoho moria / Yu. Yanovskyi. – K.: Ukrteakinovydav, 1930. – 71 s.
14. Dovzhenko O. Shhodennyk 1941-1956 (skorocheno) / Dovzhenko Oleksandr [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrlib.com.ua/kratko/printout.php?bookid=1&id=5>

УДК 37.013.43

Зінська Тетяна Володимирівна

кандидат мистецтвознавства,
заступник директора з наукової роботи
Інституту мистецтв Київського університету
імені Бориса Грінченка
e-mail: t.zinska@kubg.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ПОЧАТКОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено проблемні питання функціонування та розвитку сучасної системи закладів початкової музичної освіти. Визначаються пріоритетні принципи початкового музичного навчання та виховання в нових соціокультурних умовах України початку ХХІ століття. Розглянуто сучасні пріоритетні принципи музичного навчання та виховання в системі закладів початкової музичної освіти. Охарактеризовано соціокультурну зумовленість функціонування закладів початкової музичної освіти в контексті впливу на оптимізацію культурних процесів в Україні в ХХІ столітті.

Ключові слова: початкова музична освіта, творча особистість, культуровідповідність, музичне навчання та виховання.

Zinska Tetiana Vladymyrovna, кандидат мистецтвознавства, заступник директора по науковій роботі Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Особенности функционирования учреждений детского музыкального образования в Украине в начале ХХІ века

В статье исследованы проблемные вопросы функционирования и развития современной системы детского музыкального образования. Рассмотрены приоритетные принципы музыкального обучения в новых социокультурных условиях Украины начала ХХІ века. Охарактеризовано приоритетные принципы современного музыкального обучения и воспитания в системе учреждений начального музыкального образования. Акцентируется внимание на социокультурном значении детских музыкально-образовательных учреждений в контексте их влияния на оптимизацию культурных процессов в Украине.

Ключевые слова: детское музыкальное образование, творческая личность, культуросоответствие, музыкальное обучение и воспитание.

Zinska Tetiana, Ph.D., Art Institute attached to Boris Grinchenko Kyiv University

Distinctive features of functioning of the primary music education in Ukraine at the beginning of the ХХІ century

The article deals with the problems of functioning and development of modern institutions of primary music education. It outlines the top principles of primary musical training and education within the new socio-cultural conditions in Ukraine of the ХХІ century. The priority of the problem is determined by the fact that in terms of critical

situation the individual system of spiritual values of the youth, formation of its persistent artistic and aesthetic interests lay impact on the development of socio-cultural sphere, the cultural level of the society in general. Dissolution of moral and aesthetic norms, mass confusion of the values of human life caused the urgent demand of educational search in forming and raising the cultural level both of an individual and the younger generation in general and to furnish them with all achievements of the world and national heritage.

The article aims to identify priority principles of modern musical training and education in the schools of primary music education. As for the purpose and objectives of the article: to describe the current state of the elementary music education institutions functioning; to highlight the state policy in the field of elementary music education; to reason the priority of cultural conformity principle in music training and education.

In the process of article writing the following scientific research methods have been applied: analytical (analysis of literature and sources); systematic (for a comprehensive study of primary music education); cultural (to determine culture-building opportunities in the system of children's music training and education).

In the course of a musician training the priority task is to cultivate in him love for music, meaningfulness of perception and capacity for emotional response. Gaps in program requirements of the artistic educational institutions which have no connection with life and performance experience induce musicians, even talented ones, to stop learning. They do not want to play music, are not music oriented and do not become real professionals or connoisseurs of art. Traditional content and technology of musical training in music education conditions do not meet modern requirements and need comprehensive rethinking all elements of music education.

The main reason for such phenomena is as usual deficient organization of music education. Unfavorable socio-economic conditions further reinforce this negative influence, which actually reduces the interest to academic and musical performance and at the same time causes uselessness of professionalism.

Of course, not all students can be extremely capable and at the same time talented; even it is not always easy task to discover talents and abilities. A professional "mass scale" is also not consistent with its purpose, since within its frameworks only strong technical achievements with corresponding loss of artistic content are being discovered.

To solve the problem of imbalance in professional and amateur elementary music education institutions can be subject to democratic culture-educational process and shift of emphasis from training professionalism to cultural conformity, develop sustainable educational concept, according to which fundamental priority objective of studying in musical institutions is to be defined as a love for music cultivation – revealing own cultural conformity, the ability to cultural creativity but gaining professional performing skills according to the curriculum is intended only to facilitate this.

Thus, the need to restore musical outreach activities and revival of artistic and amateur music-making as one of the priority needs of time are relevant in today's conditions. The division into the mass scale and elite for musical performance, in our opinion, are better to be defined as professional and amateur. The harmonious balancing of interaction between the two types of primary musical education requires a definite separation of educational canons in the institutions of primary musical education that can be possible only within the democratic organization of school management.

An example of embodiment of culture-oriented musical performance and creative construction of the educational process is pedagogical heritage of Ukrainian composer and teacher M.V. Lysenko, which combined in him the talent of a composer, theorist and teacher-pianist. Not limiting himself with learning to play the piano, he taught students the theory and history of music, basics of composition, outlined directions of Ukrainian music school development: adherence to democratic principles; humanistic orientation to the all-round development of the individual; organic combination of musical education achievements of both national and world culture; using the national musical heritage as a source of creative education.

Summarizing the above, we can conclude that the state policy in the field of music education should be aimed at creating conditions to meet the needs of professional self-determination and creative self-identity of an individual person; to seek, develop and promote talented and gifted musicians.

In turn, primary music education institutions having a particular person as the main object of study and training are intended to implement individual and personal approach not in intent but practice. Indeed, no coercion, freedom of choice of activities makes an educational institution attractive to musicians of all ages. Elementary music education institutions while complementing expanding, deepening the impact of family and the environment, at the same time satisfy and stimulate the development of creative abilities of the young musician, and they not only provide skills and abilities according to the interests and programs, but most importantly – create conditions for the development of skills, intelligence, spiritual self-improvement, professional self-determination, preparation for life.

Key words: music education, creative personality, culture relevance, musical training and education.

Актуальність проблеми у загальному вигляді. В нових соціальних умовах українського суспільства акцент в освітніх реформаторських процесах наголошується, відповідно до світових тенденцій, на вихованні особистості, здатної спрямувати свою життєдіяльність у русло гуманістичного розвитку суспільства й саморозвитку на підґрунті засвоєння національних та загальнолюдських цінностей. Пріоритетність поставленої проблеми підсилюється і тим, що в кризовій ситуації індивідуальна система духовних цінностей молоді, формування у неї стійких художньо-естетичних інтересів впливають на розвиток соціокультурної сфери, культурного рівня суспільства в цілому. Падіння морально-естетичних норм, масова дезорієнтація в загальнолюдських життєвих цінностях спричинили нагальну потребу освітнього пошуку у формуванні та підвищенні культурного рівня як

конкретної особистості, так і підростаючого покоління в цілому, оволодіння ними всіма надбаннями світової і національної культурної спадщини.

Реалізацію поставлених завдань покликана здійснювати музична освіта. Як своєрідний духовний трамплін та засіб прилучення до найвищих людських цінностей, вона здатна забезпечити непохитну стрімкість подальшого суспільного розвитку. Навчання гри на інструменті та виховання гармонійної особистості розглядаються в єдності, що відповідає цілісній природі людини.

Актуальність проблеми полягає у тому, що сьогодні в закладах музичної освіти склалася неоднозначна ситуація: навчання гри на музичному інструменті набуває певною мірою однобічності, спрямованої на технологічні аспекти виконання і недооцінку цілісного творчого розвитку музиканта.

Виділяючи як домінуючу функцію впливу початкової музичної освіти на масове музично-естетичне виховання, актуальна модель випускника музичної школи ґрунтується на вихованні "культурної людини" з підвищеними запитами в галузі музичного мистецтва, здатної до самостійних оціночних думок, до активної участі в музикуванні, а при підвищених здібностях і бажанні – до професійного навчання. Згідно з такою концепцією ми пропонуємо визначати навчально-виховний процес у музичній школі в широкому розумінні – забезпечення динамічного переходу набутих музично-теоретичних знань і виконавських умінь в особисті музично-естетичні властивості, в оволодіння дітьми основами загальної і музичної естетики.

Врахування зазначених особливостей та реалізація творчого процесу у музичній навчальній практиці є на часі. Однак сьогодні в музичних школах подекуди прослідковується інше. Так, починаючи з раннього віку, учень знайомиться з безмежним музичним світом через музично-виконавську діяльність і навчається першим професійним основам гри на інструменті. Наявність чи відсутність в ній музичних здібностей дають викладачам підставу вважати її талановитою чи ні, здібною або нездібною, перспективною чи неперспективною – таке цинічне ставлення, на жаль, має місце в реальному навчально-виховному процесі. Учні, яких визнали недостатньо здібними до музики, досить гостро це відчують і весь негатив переносять на музичний інструмент. Більшість після закінчення музичної школи назавжди закриває для себе світ музичного виконавства, не маючи бажання творчо музикувати. На превеликий жаль, ця група неперспективних виконавців у майбутньому майже не цікавиться академічним музичним мистецтвом, навіть в якості слухачів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вчені у галузі музичної педагогіки провели ґрунтовні теоретичні та практичні дослідження, включаючи у коло своїх інтересів початкову музичну освіту. Так, вітчизняна наука має потужний науковий доробок у дослідженні змісту та організації мистецької освіти в Україні (С. Волков [2], В. Гриценко [4], С. Ліпська [12], І. Ляшенко [13], О. Рудницька [17], Л. Троєльнікова [19], В. Шульгіна [21]); актуальними залишаються дослідження у напрямку реконструкції історії становлення та розвитку українських виконавських шкіл (О. Грабовська [3], Н. Гребенюк [5], Н. Гуральник [6], Ж. Дедусенко [7], М. Жишкович [8], Т. Медведнікова [14], В. Князєв [9], П. Ковалик [10], І. Панасюк [15], Т. Рощина [16], І. Шатова [20]).

Однак, незважаючи на масив наукових розвідок в галузі музичної педагогіки, актуальним залишається дослідження сучасної початкової музичної освіти та діяльності навчальних закладів у контексті перспективності та зумовленості функціонування в сучасному соціокультурному просторі.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є виявлення сучасних пріоритетних принципів музичного навчання та виховання в системі закладів початкової музичної освіти. Відповідно до мети, завдання статті: охарактеризувати сучасний стан функціонування системи закладів початкової музичної освіти; висвітлити позицію державної політики у сфері початкової музичної освіти; аргументувати пріоритетність принципу культуровідповідності у музичному навчанні та вихованні.

В процесі написання статті використовувалися методи наукового дослідження такі як: аналітичний (для аналізу літератури та джерел); системний (для комплексного дослідження початкової музичної освіти); культурологічний (для виявлення культуротворчого потенціалу у системі дитячого музичного навчання та виховання).

Виклад основного матеріалу. Музична освіта є унікальною комунікаційною і соціокультурною системою, специфіка якої полягає в тому, що лише їй притаманна функція духовного виховання індивіда через розвиток його художньо-творчих здібностей і музичну практику. Саме тому пріоритетними в навчальних закладах мистецького профілю є індивідуальна форма навчання.

Першочерговою перед музичною освітою має постати гуманістична спрямованість навчального процесу на творчий розвиток особистості учня в національній музичній школі. Звужене трактування поняття "музична освіта" як "процесу засвоєння знань, вмінь і навичок, необхідних для музичної діяльності, а також сукупність знань пов'язаних з ними вмінь і навичок, що отримані в результаті навчання" [1, с. 765], не відповідає сучасним потребам навчання та виховання музиканта. Брак цілісної освітньої системи в музично-творчій діяльності призводить на практиці до відриву навчання від формування особистості, її естетичного ставлення до музичного мистецтва; спричинює

відсутність соціального спрямування музичної діяльності, сучасної орієнтації на відродження національних традицій творчого музикування [21, с. 66].

Пріоритетними завданнями щодо підготовки виконавця є виховання в нього любові до музичного мистецтва, осмисленості сприйняття та здатності до емоційного відгуку. Недосконалість програмних вимог мистецьких освітніх закладів, які не мають зв'язку з життєвим та виконавським досвідом, спонукає музикантів, навіть здібних, припинити навчання. Вони не бажають музикувати, не орієнтуються в музичному просторі та не стають справжніми професіоналами чи цінителями мистецтва. Традиційний зміст і технології музичної підготовки в умовах музичної освіти не відповідають сучасним вимогам і потребують комплексного переосмислення всіх елементів системи музичної освіти.

Таким чином, необхідність відновлення музично-просвітницької діяльності та відродження художньо-аматорського музикування як однієї з першочергових потреб часу є актуальними в умовах сьогодення. Розподіл на масове та елітарне, на наш погляд, у музичному виконавстві коректніше визначити як професійне та аматорське. Гармонійне збалансування взаємодії двох видів початкового музичного виховання потребує певного розмежування освітніх канонів в закладах початкової музичної освіти, що можливе лише за демократичної організації навчального процесу. Актуальність питання підсилюється тим, що сьогодні втрачається суттєва частина потенційної слухачької аудиторії. Відбувається розрив зв'язку аматорського виконавства (як слухачів) та професійного (як виконавців) – одне не забезпечує потреби інших. Головною причиною таких явищ, зазвичай, є недосконала організація музичної освіти. Неприятливі соціально-економічні умови ще більше підсилюють цей негатив, що фактично знижує інтерес до академічного музичного виконавства та, водночас, спричинює незатребуваність професіоналізму.

Звісно, не можуть всі учні бути надзвичайно здібними та талановитими одночасно; навіть виявити талант та здібності не завжди легко. Професійна "масовість" теж не відповідає своєму призначенню, адже часто в ній виявляються лише високі технічні досягнення з відповідною втратою художнього змісту.

Розв'язати проблему розбалансованості професійного та аматорського у закладах початкової музичної освіти можна за умови культуротворчої демократизації навчального процесу та зміщення акцентів з навчально-професійного на культуровідповідний, вироблення стійкої освітньої концепції, згідно з якою пріоритетна принципова мета у навчанні в музичних закладах визначалася як виховання любові до музики – виявлення власної культуровідповідності, здатності до культуротворчості, а набуття професійних виконавських навичок відповідно до навчального плану покликане лише сприяти цьому.

Зразком втілення культуротворчого спрямування музично-виконавської діяльності та творчої побудови навчально-виховного процесу є педагогічна спадщина українського композитора та педагога М. В. Лисенка, який поєднав в собі талант композитора, теоретика і педагога-піаніста. Не обмежуючись навчанням гри на фортепіано, він викладав учням теорію та історію музики, основи композиції, накреслив напрями розвитку української музичної школи: дотримання демократичних принципів; гуманістична спрямованість на всебічний розвиток особистості; органічне поєднання у музичному вихованні досягнень національної та світової художньої культури; використання національної музичної спадщини як першоджерела творчого виховання; вияв творчого потенціалу учнів у процесі сольного і ансамблевого виконавства, розвитку музичного сприйняття і освоєння історико-теоретичних знань; соціальна спрямованість на пропаганду національної і світової музичної культури [21, с. 63].

Культурні традиції школи М. Лисенка є найкращим зразком для сьогоденної системи музичної освіти, оскільки базуються на принципі культуровідповідності і мають культуротворчу спрямованість, що, першою чергою, сприяє розвитку особистісної культури виконавця.

Таким чином, завданням сучасної музичної освіти є прилучення виконавця до культурних цінностей. Культура розвивається внаслідок освітніх культуротворчих процесів і при зміні поколінь зберігається як самовідтворююча система певних норм і зразків життя суспільства. Культуротворча спрямованість навчання полягає в опануванні знань на рівні сучасних досягнень музичної культури, розумінні їх ролі у життєдіяльності суспільства і кожної людини.

Українська музична освіта, яка набуває високого гуманістичного рівня, має бути орієнтована на розвиток власних традицій і засвоєння зарубіжних інноваційних технологій. Українська ментальність упродовж віків формувалась на гуманістичних засадах, що може стати основою національної системи освіти і виховання. Про це неодноразово наголошував український філософ Г. Сковорода. Потреба у національній українській школі вимагає створення умов для подальшого розвитку музичної освіти, оскільки українська музична педагогіка, як цілісна система, ґрунтується на фундаментальних принципах національної освіти і виховання: народність, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, демократизм, етнізація, історизм [21, с. 156].

Послідовним кроком у цьому напрямі стала розробка "Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті", в якій наголошується на необхідності зміни "знаннєвої парадигми" освіти на "діяльнісно-розвиваючу" та на обов'язковому переході від інформаційно-репродуктивного навчання до особистісно-орієнтованого [11, с. 125].

Повноцінне функціонування закладів музичної освіти, а також системи освіти взагалі неможливе без урахування соціально-економічних та нормативно-правових важелів. Сучасна теорія управління освітою активно модернізується, що зумовлено, передусім, новими цілями освіти, зміною управлінської парадигми в державі, переходом на всіх рівнях освіти на державно-громадські засади управління.

Згідно з державною політикою у сфері культури і науки головною настановою розвитку культурно-мистецької освіти залишаються: забезпечення загального естетичного виховання та мистецької освіченості для всіх з дитячого віку; підвищення престижу культурно-просвітницьких професій; вдосконалення законодавчої та нормативної бази з урахуванням специфіки культурно-мистецької освіти; посилення соціального захисту викладачів культурно-мистецьких навчальних закладів; оновлення складу музичних інструментів в музичних закладах освіти; удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів з урахуванням реальної потреби галузі в кваліфікованих фахівцях; створення та видання сучасних підручників і навчальних посібників для мистецьких навчальних закладів [18].

Нормативно-правове забезпечення музичних навчальних закладів має здійснюватися з урахуванням особливого статусу кожного навчального закладу як носія специфічних рис української національної школи. Отже, накази, розпорядження, інструкції Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України регламентують життя педагогічних колективів музичних навчальних закладів і закладають фундамент для розвитку партнерських взаємовідносин держави з підконтрольними підрозділами навчальних закладів, між управлінськими структурами та безпосередніми учасниками навчально-виховного процесу.

Поряд з цим залишаються досить суттєві проблеми і недоробки. Йдеться про найболючіше питання сьогодення – державне фінансування. Використовуючи надані чинним законодавством права, директори шкіл, залучаючи допомогу батьківських комітетів, частково задовольняють потреби закладів у придбанні необхідної навчальної літератури, музичного устаткування, музичних інструментів тощо. Однак проблема фінансування закладів музичної освіти залишається принципово нерозв'язаною з боку держави.

Відсутність соціального захисту, недостатнє фінансування шкіл та низьке матеріально-технічне забезпечення – ось неповний перелік причин, що ведуть до зниження кількості учнів, падіння престижу цих закладів, особливо в регіональних школах. Подолання такої негативної тенденції є першочерговим завданням не лише всіх ланок системи державного управління, а й вітчизняної наукової думки; пошук нових музично-освітніх концепцій, що відповідають вимогам часу, враховують творчі запити молодого покоління, стимулюють зацікавленість до спілкування з академічним музичним мистецтвом – є актуальним і на часі. Нагальні проблеми соціального захисту учасників освітнього процесу, науково-методичного, кадрового забезпечення сучасної початкової музичної освіти, вдосконалення нормативно-правової бази залишаються нерозв'язаними. Однак очевидно, що студентські кадри, які навчаються в закладах вищої освіти, забезпечує саме початкова музична освіта, саме вона є фундаментом для формування майбутньої музичної еліти.

Висновки. Узагальнюючи зазначене, варто сказати, що державна політика у сфері музичної освіти має бути спрямована на створення умов для задоволення потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації особистості; на пошук, розвиток та підтримку здібних, обдарованих і талановитих музикантів.

У свою чергу заклади початкової музичної освіти, де основним об'єктом навчання і виховання є конкретна людина, покликані реалізовувати індивідуально-особистісний підхід не в намірах, а на практиці. Адже відсутність примусу, свобода вибору заняття робить навчальний заклад привабливим для музикантів-виконавців різного віку. Доповнюючи, розширюючи, поглиблюючи вплив сім'ї та оточуючого середовища, заклади початкової музичної освіти задовольняють і стимулюють розвиток творчих здібностей молодого музиканта, надають не тільки уміння й навички за інтересами та програмами, а головне – створюють умови для розвитку здібностей, інтелекту, духовного самовдосконалення, професійного самовизначення, підготовки до життя. За нових соціокультурних умов такі освітні установи набувають можливості впливати на оптимізацію культурних процесів в Україні, на характер і динаміку культурного розвитку держави, але лише за умови визнання цих закладів як пріоритетної сфери гуманітарної політики держави, в яких народжується творча еліта нації, нові покоління творчої інтелігенції, здатної зберегти і примножити культурні надбання. Задовольняючи інтерес соціуму до мистецтва, музична освіта в соціальному плані закладає у підсвідомості особистості систему ціннісних орієнтацій – не матеріальні стимули, а прагнення до духовного, інтелектуального, морального, естетичного вдосконалення.

Література

1. Баренбойм Л. А. Музыкальное образование / Л. А. Баренбойм // Муз. енциклопедія. – М., 1976. – Т. 3. – С. 763–787.
2. Волков С. М. Художня освіта в Україні / С. М. Волков // Матеріали науково-практичної конференції "Художня освіта в Україні: сучасний стан, проблеми розвитку". – К., 1998. – С. 9–12.
3. Грабовська О. С. Тенденції сучасного музично-виконавського мистецтва Львова в аспекті академічного камерно-ансамблевого музикування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 "мистецтвознавство" / О. С. Грабовська. – Л., 2008. – 20 с.
4. Гриценко В. С. Про культурознавчу модель навчання та виховання / В. С. Гриценко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. Збірник наукових праць. – К. : ДАКККіМ, 2001. – С. 47–56.
5. Гребенюк Н. До проблеми формування виконавської творчості у співаків / Н. Є. Гребенюк // Науковий вісник НМАУ. Музичне виконавство. – К., 2001. – Вип. 18. – С. 217–231.
6. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття у контексті розвитку теорії і практики музичної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 – "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Н. П. Гуральник. – К., 2008. – 39 с.
7. Дедусенко Ж. В. Виконавська піаністична школа як рід культурної традиції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 – "Теорія і історія культури" / Ж. В. Дедусенко. – К., 2002. – 20 с.
8. Жишкович М. А. Львівська вокальна школа другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 – "Мистецтвознавство" / М. А. Жишкович. – Л., 2006. – 17 с.
9. Князев В. Ф. Еволюція виконавської техніки в українській баянній школі (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 – "Музичне мистецтво" / В. Ф. Князев. – К., 2005. – 20 с.
10. Ковалик П. А. Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду Київської хорової школи) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 – "Музичне мистецтво" / П. А. Ковалик – К., 2002. – 18 с.
11. Коновець С. Креативні освітні технології в сучасній мистецькій освіті / С. Коновець; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – С. 124–126.
12. Ліпська С. Л. Проблема музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної освіти / С. Л. Ліпська // Педагогічний процес: теорія і практика. – К., 2005. – Вип. 1. – С. 84–93.
13. Ляшенко І. Ф. Національне та інтернаціональне в музиці / І. Ф. Ляшенко. – К. : Наук. думка, 1991. – 267 с.
14. Медведнікова Т. О. Дніпропетровська піаністична школа. Генезис та еволюція: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 – "Теорія та історія культури" / Т. О. Медведнікова. – Одеса, 2009. – 19 с.
15. Панасюк І. В. Творча діяльність С. В. Баштана в контексті становлення київської школи академічного бандурного виконавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 – "Музичне мистецтво" / І. В. Панасюк. – К., 2008. – 16 с.
16. Рощина Т. Минуле і сьогодення київської фортепіанної школи в контексті вітчизняної музичної культури / Т. Рощина // Київське музикознавство: зб. статей. – К., 2001. – Вип. 6. – С. 178–189.
17. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: посібник / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 2002. – 270 с.
18. Система культурно-мистецької освіти : [електронний ресурс] // Міністерство культури України: офіційний веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://195.78.68.75/mincult/uk/publish/article/194807;jsessionid=62B7F2ED61764F35AA79058CAC0FA518>. – Назва з екрану.
19. Троєльнікова Л. Організаційні аспекти мистецької освіти України / Л. Троєльнікова // Збірка тез за матеріалами Третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції "Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи", (Луганськ, 31 березня – 2 квітня 2005 р.). – Луганськ, 2005. – С. 45–46.
20. Шатова І. О. Сильові основи Одеської хорової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 – "Музичне мистецтво" / І. О. Шатова. – Одеса, 2005. – 16 с.
21. Шульгіна В. Д. Музична україніка: інформаційний і національно-освітній простір: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства: спец. 17.00.01 – "Теорія і історія культури" / В. Д. Шульгіна. – К., 2002. – 41 с.

References

1. Barenboim L. A. Muzykal'noe obrazovanie / L. A. Barenboim // Muz. entsiklopediia. – M., 1976. – T. 3. – S. 763–787.
2. Volkov S. M. Khudozhnia osvita v Ukraini / S. M. Volkov // Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii "Khudozhnia osvita v Ukraini: suchasnyi stan, problemy rozvytku". – K., 1998. – S. 9–12.
3. Hrabovska O. S. Tendentsii suchasnoho muzychno-vykonavskoho mystetstva Lvova v aspekti akademichnoho kamerno-ansamblevoho muzykuvannia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznnavstva : spets. 26.00.01 "mystetstvoznnavstvo" / O. S. Hrabovska. – L., 2008. – 20 s.

4. Hrytsenko V. S. Pro kulturoznavchu model navchannia ta vykhovannia / V. S. Hrytsenko // Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury. Zbirnyk naukovykh prats. – K. : DAKKKiM, 2001. – S. 47–56.
5. Hrebenuk N. Do problemy formuvannia vykonavskoi tvorchosti u spivakiv / N. Ye. Hrebenuk // Naukovyi visnyk NMAU. Muzychne vykonavstvo. – K., 2001. – Vyp. 18. – S. 217–231.
6. Huralnyk N. P. Ukrainska fortepianna shkola XX stolittia u konteksti rozvytku teorii i praktyky muzychnoi osvity : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ped. nauk : spets. 13.00.01 "zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky" / N. P. Huralnyk. – K., 2008. – 39 s.
7. Dedusenko Zh. V. Vykonavska pianistychna shkola yak rid kulturnoi tradytsii : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.01 "teoriia i istoriia kultury" / Zh. V. Dedusenko. – K., 2002. – 20 s.
8. Zhyshkovych M. A. Lvivska vokalna shkola druhoi polovyny XIX – pershoi polovyny XX st. : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.01 "mystetstvoznavstvo" / M. A. Zhyshkovych. – L., 2006. – 17 s.
9. Kniaziev V. F. Evoliutsiia vykonavskoi tekhniky v ukrainskii baiannii shkoli (druga polovyna XX stolittia) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo" / V. F. Kniaziev. – K., 2005. – 20 s.
10. Kovalyk P. A. Khorove vykonavstvo yak fenomen tvorchoi vzaiemodii (z dosvidu Kyivskoi khorovoi shkoly) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo" / P. A. Kovalyk – K., 2002. – 18 s.
11. Konovets C. Kreatyvni osvitni tekhnologii v suchasni mystetskii osviti / C. Konovets; Instytut pedahohiky i psykhologii profesiinoi osvity APN Ukrainy. – K., 2003. – С. 124–126.
12. Lipska S. L. Problema muzychno-vykonavskoi pidhotovky uchniv v umovakh pozashkilnoi osvity / S. L. Lipska // Pedahohichni protsesy: teoriia i praktyka. – K., 2005. – Vyp. 1. – S. 84–93.
13. Liashenko I. F. Natsionalne ta internatsionalne v muzyzi / I. F. Liashenko. – K. : Nauk. dumka, 1991. – 267 s.
14. Medvednikova T. O. Dnipropetrovska pianistychna shkola. Henezys ta evoliutsiia: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. Mystetstvoznavstva : spets. 17.00.01 "teoriia ta istoriia kultury" / T. O. Medvednikova. – Odesa, 2009. – 19 s.
15. Panasiuk I. V. Tvorchia diialnist S. V. Bashtana v konteksti stanovlennia kyivskoi shkoly akademichnogo bandurnoho vykonavstva : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. Mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 – "Muzychne mystetstvo" / I. V. Panasiuk. – K., 2008. – 16 s.
16. Roshchyna T. Mynule i sohodennia kyivskoi fortepiannoi shkoly v konteksti vitchyznianoj muzychnoi kultury / T. Roshchyna // Kyivske muzykoznavstvo : zb. statei. – K., 2001. – Vyp. 6. – S. 178–189.
17. Rudnytska O. P. Pedahohika: zahalna ta mystetska : posibnyk / O. P. Rudnytska. – K. : IZMN, 2002. – 270 s.
18. Systema kulturno-mystetskoi osvity : [elektronnyi resurs] // Ministerstvo kultury Ukrainy: ofitsiinyi veb-sait. – Rezhym dostupu: <http://195.78.68.75/mincult/uk/publish/article/194807;jsessionid=62B7F2ED61764F35AA79058CAC0FA518>.
19. Troielnikova L. Orhanizatsiini aspekty mystetskoi osvity Ukrainy / L. Troielnikova // Zbirka tez za materialamy Tretoi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Mystetska osvita v Ukraini: tradytsii, suchasnist, perspektyvy", (Luhansk, 31 bereznia – 2 kvitnia 2005 r.). – Luhansk, 2005. – S. 45–46.
20. Shatova I. O. Stylovi osnovy Odeskoi khorovoi shkoly : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo" / I. O. Shatova. – Odesa, 2005. – 16 s.
21. Shulhina V. D. Muzychna ukrainika: informatsiinyi i natsionalno-osvitnii prostir: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra mystetstvoznavstva: spets. 17.00.01 "Teoriia i istoriia kultury" / V. D. Shulhina. – K., 2002. – 41 s.

УДК 783.65(47):264+316.723"16/19"

Зосім Ольга Леонідівна

кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри теорії, історії культури
і музикознавства Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
e-mail: olgazosim70@gmail.com

СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКА ДУХОВНА ПІСНЯ XVII–XX СТ. У КОНТЕКСТІ ЦЕРКОВНОЇ ТА ПОПУЛЯРНОЇ КУЛЬТУРИ

Охарактеризовано східнослов'янську духовно-пісенну традицію у контексті церковної культури Нового часу, вказано на зв'язок конфесійного середовища, у якому функціонує духовна пісня, та її приналежності до церковної культури. Визначено риси популярної культури у східнослов'янській духовній пісенності, які пов'язані із загальними процесами розвитку літературної та музичної мови, а також з особливостями функціонування духовно-пісенних збірок на східнослов'янських землях у XVII–XX ст.

Ключові слова: східнослов'янська духовна пісня, церковна культура, церковна пісня, конфесійне середовище, популярна культура.